

קושטא דמילתא

ירחון ישיבתי לתורת רבני ספרד

גליון ה' חודש מרחשון

אתן שנת

"לא ימוש ספר התורה הזה מפידך והגית בו יומם ולילה" לפ"ק

פה ישיבת הר עציון יב"ץ

להערות ולהצטרפות:

kushtademilta@gmail.com

תוכן העניינים

דבר העורכים • בחירת נשים לתפקידי ח"כיות ושרות – הרב אמנון בזק שליט"א • מנהג קהילות גרבה בעניין שאלת גשמים – הניאלישי גולדשטיין • ליקוט מדברי רבותינו • שליחות לדבר עבירה במעילה – ר' שלמה וינברג • פיוט לעצירת גשמים לריה"ל • כלי ראשון ושני בשבת – ר' אביעד בר-אשר • על מנהג שירת הבקשות ועל אמירת שירה בלילה – בעז זריבי • הודאה אחר עצירת גשמים לרבי דוד ן' חסין

על מנהג שירת הבקשות ועל אמירת שירה בלילה*

בעז זריבי

מנהגי ישראל, ובצורך להימנע מסילוף שלהם.

הרקע ההיסטורי להיווצרות שירת הבקשות

ידוע הוא, שבתקופת מקובלי צפת במאה ה'ט"ז, נוצרו והתגבשו מנהגים רבים שהושרשו לאחר מכן בעם היהודי בתפוצה רחבה. בין המנהגים האלה, קיימים כמה הממוקדים באמירת תפילה ושירה בשעות הלילה, בדרך כלל סביב שעת חצות.^א הבולטים בין מנהגים אלה הינם שירת הבקשות, בה עוסק מאמר זה, אך גם תיקון חצות, תיקון ליל שבועות ועוד. בחלק זה של המאמר אציג שני מקורות משמעותיים (ראה להלן ובהערה ד) המציגים הנהגות שמהוות רקע אפשרי לצמיחתם של מנהגים אלה, כאשר במסגרת זו לא אפרט את ההבדלים בין המנהגים ואת משמעויותיהם השונות.

ורבי אברהם הלוי נהג בכל חצות לילה לקום ולסבב כל הרחובות ונתן קולו בבכי והיה צועק צעקה גדולה בקול מר ויללה לכבוד הש"י שהשכינה בגלות ובית קדשנו ותפארתנו היה לשריפת אש ועם ישראל הם בצרות גדולות... ודפק על הבתים בצפת וקורא להם עמדו לתיקון חצות ללמוד בעת רצון הזאת... ולכל תלמיד חכם היה קורא בשמו ולא זו ממנו עד שראהו קם מן המיטה... והיו קמים כולם בשעה אחת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות והיו אומרים התיקון חצות ואחר כך היו לומדים איש איש כפי השגתו יש מהם שעוסקים בחבורות בזהר וקבלה ויש בתלמוד ומשניות ויש בתורה נביאים וכתובים ואח"כ היו אומרים מזמורי תהילים ופזמונים ובקשות עד אור היום והיו מעוררים את הרחמים. (שבחי האר"י השלם, תל אביב תשמ"ב, עמ' צ"ב-צ"ג)

המנהג של ר' אברהם הלוי דומה באופן בולט למנהג שירת הבקשות: באופן קבוע בערבי שבתות לאחר לימוד תורה

בשבתות החורף, משבת בראשית ועד שבת זכור, כשהימים קצרים והלילות ארוכים, היה עזרא משכים קודם עלות השחר לבקשות. מהלך הוא לאיטו בחשכה בסמטאות שכונת מחנה יהודה אל בית הכנסת עדס. השמים זרועים כוכבים והרחובות ריקים ושוקטים. הטיול לאחר חצות ליל בירושלים של שבת היו לו טעם מעין עולם הבא, וכשהיה מהלך לאיטו היו צפים בזה אחר זה פיוטי הבקשות עם המילים עמוסות ההרגשות והניגונים מלאי הכיסופים. (כעפעפי שחר, הרב חיים סבתו)

מנהג שירת הבקשות, היה מאות שנים חלק מסדר השבת של יהודי ספרד בתפוצותיהם השונות, בכל שבתות החורף משבת פרשת בראשית ועד שבת זכור. בשעות הלילה המאוחרות היו מתכנסים בני הקהילה ושרים פיוטים ושירי דבקות וקודש בתחינה לפני בורא עולם. מנהג זה, שואב השראה ממקורות קדומים רבים העוסקים בסגולתו של הלילה לאמירת שירה ותפילה, לצד הנהגות קבליות שמקורן בבית מדרשו של האר"י הקדוש ונהגו בהם מנהגים דומים שכללו התכנסות לתפילה, שירה ולימוד תורה בשעות הלילה המאוחרות.

במאמר זה אתייחס לשתי סוגיות הנוגעות ללב המנהג של שירת הבקשות: הרקע ההיסטורי ליצירתו, שתחילתו כפי הנראה בצפת בדורו של האר"י הקדוש, והתייחסות לשאלה מדוע לקבוע מנהג כזה דווקא בשעות הלילה המאוחרות, באופן שלכאורה מקשה על ההשתתפות בו. אנסה להציע שלקביעת הבקשות בלילה ישנם שורשים מחשבתיים קדומים, המבוססים על הסברים שונים שנתנו חכמי ישראל לאורך הדורות ביחס לסגולתו הרוחנית של הלילה. בסיכום המאמר, אציג בקצרה תפיסה הנוגעת למנהגי ישראל בכלל, ומסבירה מדוע יש חשיבות בעיני לעיסוק במשמעותם המחשבתית של

* יהי רצון שיהיו הדברים לרפואתה של דודתי היקרה אסתר בת טויטה. "א-ל נא נפא נא למחלוטיה".

א לצד המנהגים של אמירת שירות ותפילות בשעה זו, ישנה גם תורה ענפה ורחבה העוסקת במעלת לימוד התורה בחצות הלילה. ראה לדוגמה בדברי הבן איש חי המבסס את טענתו בעניין זה על דברי האר"י: "כאשר מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות שצריך האדם להיות ניעור בחצות לילה ויקרא תיקון חצות ויעסוק בתורה, ואם אינו יכול להיות ניעור כל חצות אחרונה של הלילה אין הכי נמי יחזור לישון ובלבד שיחזור לקום כמו חצי שעה קודם עלות השחר לעסוק בתורה. וזה שכתוב "אעירה שחר" (תהלים כז, ט) אני מעורר השחר, דהעיקר הוא שיהא נעור בעת עמוד השחר. וחבר זה של לילה יום יזהר בו גם בערב בסוף היום שיחבר היום עם הלילה בעסק התורה" (בן איש חי שנה ראשונה וישלח הלכה ב').

ב ראוי להדגיש כי קיימות אף עדויות קדומות יותר למנהגים בעלי אופי דומה, עוד בתקופת הגאונים ע"פ עדותו של ר' שרירא גאון: "אדם שעומד בחצי הלילה בשירות ותשובות דמצוה ליכא עליה ומדות חסידות היא" (תשובות הגאונים מזרח ומערב, סימן קמא, ברלין תרמ"ח, לד ע"ב).

ג הרב אברהם בן אליעזר הלוי, היה ראש ישיבה ומקובל בצפת במאות ה'ט"ו-ט"ז. חיבר את הספרים 'משרא קטרין' ו'גליא רזא'. היה ממגורשי ספרד ובאחרית ימיו עלה לארץ ישראל. נלב"ע בעה"ק צפת את"ל בשנת ה'רצ"ה (1535).

כפי שהייתה בעבר. מתבקש לתהות, מדוע יהודים רבים העמלים לפרנסתם, בחרו דווקא בשעות המאוחרות של יום המנוחה השבועי כמועד המתאים למנהג מסוג זה? בפרק זה אנסה להציע שלושה כיוונים מחשבתיים למענה על תהיה זו המבוססים על אגדות על דוד המלך ועל שיטתם של רבנו בחיי ושל ר' צדוק הכהן מלובלין.

א. "עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר" – על שירתו ונגינתו של דוד המלך

דמותו של דוד המלך כמשורר תהילים וכבעל נגינה, השפיעה רבות על משוררי ופיימני ישראל לאורך הדורות, הן ביחס לעצם ההצדקה של תלמיד חכם לעסוק בתחומים אלה, והן בתוכן היצירות והפיוטים. בין שלל התיאורים בעניין זה, בולט במיוחד ביחס לסוגיית הבקשות המדרש במסכת ברכות העוסקת בלימוד תורה של דוד המלך בלילה, הקשור באופן מהותי לנגינתו בכינור ולשעת חצות הלילה:

אמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. (ברכות דף ג' ע"ב)

נראה כי יש לתהות על הקשר בין הכינור, המעורר את דוד המלך משנתו, לעובדה שהוא קם בלילה לצורך לימוד תורה דווקא, ולא לצורך אמירת שירה או תפילה! ביאור אפשרי לשאלה הזו, מצינו בדבריו של ר' יעקב בן חביב בפרושו על האגדה הזו כפי שהיא מופיעה בירושלמי:

... בהכרח שהתחלת הנגון לא היה על ידי אדם כיון שלא אמר והיה כמנגן שהוא פועל כמו כותב תופה אבל כנגן נפרש אותו שם דבר כלומר כנגון המנגן ואף ע"פ שחזר ואמר המנגן שהוא לשון פועל אין לפרש אותו כנוי לאדם אלא לכלי עצמו ופירושו והיה כנגון היוצא מהכלי המנגן... והשכל מחייב לפרש כן יען תשוקת הנביא היתה כדי שיחול עליו שפע נבואה לשמח קודם כחותיו הנפשיות ואין ראוי שיהיה זה על ידי אדם שבהשגחתו או חבורו עמו יתבטל

בנגלה ובנסתר מתכנס הציבור לאמירת "מזמורי תהילים ופזמונים ובקשות עד אור הבוקר". בראשית הקטע, מוצגת גם המהות ששולבה לאחר מכן בשירת הבקשות, להקדיש את ליל שבת ללימוד תורה, תפילה, ובקשת רחמים לפני המקום.¹

היסטוריונים שונים מצביעים על כך שעם התפשטות קבלת האר"י ברחבי העולם היהודי, התפשטו עמה גם מנהגי שירת הבקשות בליל שבת, ונוצרו מתוכם לאורך השנים מסורות שונות בכל קהילה וקהילה: מרוקו, אלג'יר, תוניס, ארם-צובא, יוון, סוריה, תורכיה ועוד. בחלק מן התפוצות, נוצר נוסח וסדר קבוע של הבקשות, בדגש על קהילות ארם-צובא ומרוקו, ובחלק מן המקומות המנהג היה קיים אך באופן פחות קבוע, והושרו בו פיוטים שונים.²

בהקשר זה, יש לציין שפיוטים מסוג 'בקשות' הינם תופעה מוקדמת מבחינה היסטורית למעמד "שירת הבקשות" הקבוע בערבי שבת במהלך החורף, ויש להבחין ביניהם. לאחר התגבשותו של מנהג הבקשות, נראה שנכון לחלק את הפיוטים הנכללים בו לשלוש תקופות היסטוריות מרכזיות בהן הם נוצרו: שירת ימי הביניים – בדגש על פיוטיהם של ר' אברהם אבן עזרא ור' יהודה הלוי; שירת ארץ ישראל במאות ה"ז-י"ז, שר' ישראל נג'ארה הוא המחבר הכולט בה; וכן פיוטים מאוחרים יותר שחברו בתפוצות השונות, בעיקר ע"י מסדרי ספרי הבקשות או הפייטנים שהובילו אותם, ושולבו בסדר הבקשות של קהילות מסוימות. כל הרוצה להרחיב ולעייין, ימצא מגוון רחב ועשיר בספרי הבקשות של העדות השונות: שיר ידידות, אעירה שחר, יצחק ירנן ועוד רבים.

מדוע יש לומר שירה דווקא בלילה?

נראה, כי לשעות הלילה המאוחרות בהן שירת הבקשות הייתה נאמרת יש חלק משמעותי בכך שהיא לא נפוצה היום

ד מנהג דומה ומשמעותי מאוד מאותה תקופה מופיע בדבריו של ר' משה בן משה, ממקובלי צפת וראש ישיבה בה: "ועל כן גדול שכר העוסק בתורה בלילה שהקב"ה משתעשע עמו ומתנחם עמו ככיסול מצרתו ומאנחתו. וזהו ענין מושך עליו חוט של חסד מדה במדה כמו שהוא ככיסול מצא חסד לפניו להתנחם עמו כך ממשוך עליו חוט של חסד בעיני כל רואיו וכל דבריו מוצלחים ומושכלים. ואם כן צריך האדם להשתדל בכל עת לעסוק בתורה בלילה ולהרים קולו שחברים מקשיבים לקולו ומשתתף עם השכינה לרומם ולשבח בשירים ותשבחות" (סדר היום סימן ד', כוונת לימוד התורה בלילה) ר' משה בן משה, מתאר כאן את מעלת לימוד התורה בלילה יותר מבימים, ובתוך כך גם את אמירת השירות והתשבחות. הוא לא מביא כאן מנהג ספציפי, אך מציין בביטוי מסקרן כי אדם צריך להשתדל לעסוק בתורה בלילה בחבורה וככיסול להיות "משתתף עם השכינה לרומם ולשבח בשירים ותשבחות", השכינה נמצאת בגלותה, ויהודי המצטער ומתפלל בשעות הלילה משתתף ככיסול בצער השכינה.

ה רבים כתבו על תפיסות שונות המסבירות את התפשטות בקהילות השונות ובפרט על גיבוש האופי השונה מבחינה טקסטואלית ומוזיקלית שהתגבשו בכל קהילה. לעניינינו הסתפקתי בהסבר הבסיסי והמקובל, ולא מצאתי כאן המקום להאריך בזה מעבר לכך.

ו יש לציין כי סוגייה זו מהווה פתח לדיון משמעותי מאוד ביחס למנהג שירת הבקשות שאין כאן המקום להאריך בו, והוא תהליך הפיכתו ממנהג המיועד ליחיד סגולה - קבוצת קטנות של מקובלים, למנהג עממי רחב. דומה כי למנהג קבלי אקסקלוסיבי, שעות הלילה הן הזמן המתבקש, וכאשר המנהג נפוץ יותר, השאלה מעלה נשאלת ביתר תוקף. הדבר קשור גם לשאלה באיזה חלק של הלילה אומרים את הבקשות, ובאיזה הרכב, אך לא מצאתי כאן המקום להאריך בדיונים אלה.

ז וראוי לציין כי בגרסה למדרש הזה המובאת בזוהר הכינור מעורר את דוד המלך לא ללימוד תורה, אלא שלאחר שהכינור היה מנגן היה דוד "קם ומתגבר בשירות ותשבחות דכתב עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר" (זוהר חדש כרך א' פרשת בראשית דף כ"ג עמוד ב').

ח רבי יעקב בן חביב היה רבה של קהילת מגורשי ספרד בשאלוניקי, מחבר הספר 'עין יעקב' - אסופת האגדות בתלמודים הבבלי והירושלמי, ופירושו "הכותב" עליהן. נלב"ע בשנת ה'רע"ו.

לתפילה ומתייחד "בזכר הא-להים". התיאור הזה, מציע לנו לדמיין מרחב אישי ואינטימי, בו האדם מרגיש בנוח, יכול להתנהג בטבעיות ומרשה לעצמו קרבה ופגיעות, והמרחב הזה הוא מרחב הלילה, זמן ההתייחדות. התיאור של מנהג שירת הבקשות, מעמד קהילתי נרחב ופומבי, כרגע בעל אופי כזה, מאיר אותו באור חדש וייחודי.

ג. "זוהו תפילת הלילה בעת החושך הגמור" – שיטת ר'

צדוק

ר' צדוק הכהן מלובלין, בספרו צדקת הצדיק, מתייחס למעלת התפילה בלילה כאמצעי להבעת רצונו של עובד ה' שלא להניח את עבודת התפילה בסוף היום עם רדת הלילה, גם כאשר תפילותיו לא נענות:

והוא כמו ששמעתי על לשון מפגיע בתפילות ומפגיע אין בידינו ובפרק קמא דתענית (ח' ע"א) על פסוק (איוב ל"ו, ל"ב) ויצו עליה במפגיע דרצה לומר כמו פגע שאינו רוצה לשוב וללכת מהשם יתברך בשום אופן רק שיענהו והרי זה כאוחז בבגדו ואומר איני מניחך. וזהו תפילת הלילה בעת החושך הגמור אחר שרואה שלא נענה זה פעמיים הגם שהיה באהבה ויראה ובלב נשבר גם כן. צריך שיהיה כמפגיע עד שיוכרח להיענות ולהשיג במדת אמונה מדת האמת היינו הבירור לעין שהוא כן כמו שהוא בוטח באמונתו. (צדקת הצדיק, סימן רכב)

התפילה בלילה מהווה הבעת ביטחון של המתפלל בכך שתפילתו נשמעת ושגם כאשר הוא לא רואה שתפילותיו תמיד נענות, הוא לא מאבד או משימש את אמונתו. הלילה גם מאפשר סביבה אחרת בעלת השפעות שונות על תחושותיו ורגשותיו של האדם: "בעת החושך הגמור אחר שרואה שלא נענה זה פעמיים הגם שהיה באהבה ויראה ובלב נשבר גם כן". בשיטתו של ר' צדוק, האדם צריך לאמץ ולמנף את האופי המורכב והעצוב לעיתים של הלילה, ולמצוא את הדרך להתחבר לקב"ה גם דרכו.⁵

על חשיבות העיון בטעמי המנהגים וההימנעות משיבושם:

זקני, הרב אליהו חי גיג' היה רב תוניסאי ובן למשפחת רבנים חשובה ומפורסמת. כיהן שנים רבות ברבנות בקהילות תונים ואלג'יריה, וחיבר ספרים במגוון תחומי התורה. אחד מספריו החשובים והידועים ביותר הוא הספר 'זה השלחן – מנהגי ק"ק אלג'יר' אותו כתב כמתנת הוקרה לקהילה שאירחה אותו ובה כיהן ברבנות שנים רבות. מדובר בספר חשוב וייחודי, בו אסופה ממנהגי יהדות צפון אפריקה

מהתבודדותו מה שאין כן אם הכלי מעצמו יגן כי זה יהיה לחוסין דבקות והתבודדות והכנה לנבואה ומכאן ראיה חשובה לכל הנביאים וגם למדברים ברוח הקודש כדוד ע"ה. (הכותב על עין יעקב, ירושלמי ברכות פרק א' אות א')

במהלך למדני מורכב, שאין כאן המקום להאריך בו, קושר העין יעקב' בין הנרסאות השונות של האגדה הזו, ובין הפסוקים השונים שהובאו כראייה אליה, ומחדד מכך את משמעותו הסמלית של הכינוי ללימוד התורה. נראה לומר, כי הניגון והמוסיקה, מהווים באגדה הזו המקור הא-לוהי, מוקד ההשראה, המכונן את לימוד תורתו של דוד המלך. לא מדובר כאן בכינוי שהוא בוחר לנגן בו, אלא בכינוי שרוח גורמת לו לנגן מאליה, ובכך מתגלה לנו מעלה חשובה ממעלותיה של הנגינה והשירה, כמוקד רגשי-פנימי המשפיע על רוחו, מזגו ותורתו של השומע או המנגן, בפרט בשעת החסד של חצות הלילה.

ב. "כי תפילת הלילה היא יותר זכה מתפילת היום" –

שיטת רבנו בחיי

רבנו בחיי, בשער האחרון של ספרו חובת הלבבות העוסק באהבת ה', עוסק בין היתר בכלים לתיקון נפשו של האדם, שאחד מהם הוא הקדשת היום לתענית והלילה לתפילת רשות. בהסבר עמדה זו, מציע רבנו בחיי כמה וכמה הסברים מציאותיים לשאלה מדוע הלילה הוא זמן נכון יותר מהיום לתפילה:

כי תפלת הלילה היא יותר מתפלת היום לכמה פנים. מהם כי האדם בלילה יותר פנוי ממה שהוא ביום. ומהם שתאות הגוף מהמאכל והמשתה יותר נחים בלילה ממה שהם נחים ביום. ומהם הפסק חברה בינו ובין בני אדם כאוהב יבקררה וחבר ידבר עמו ובעל חוב יתבעהו במה שיש לו עליו. ומהם נוח חושיו מרוב מוחשיו בלילה מפני שאינו רואה מה שיתירדהו ולא שומע מה שיפסיק עליו, ומהם המלטו מן החנופה ורחקו ממנה מפני מעוט היושבים עמו בלילה ואפשר שלא יוכל להתבודד ביום. ומהם שיתיחד בזכר הא-להים ויתבודד בו בעת התיחד כל אוהב באוהבו והתבודד כל חושק עם חשוקו. (חובות הלבבות, שער י', פרק ו')

ליצד ההסברים על אופן ההתנהלות של בני אדם במהלך הלילה, שמאפשר פניות רבה יותר לתפילה מאשר היום, מציע רבנו בחיי בסוף דבריו השוואה חדשנית ומפתיעה לענייננו: "שיתיחד בזכר הא-להים ויתבודד בו בעת התיחד כל אוהב באוהבו והתבודד כל חושק עם חשוקו", כלומר – הגדרת הלילה כזמן של התייחדות, בו כל אדם סגור בביתו עם אוהביו, וכך גם כביכול אצל האדם שמייחד את הלילה

⁵ למקומה של הנגינה בלילה בתורת החסידות ראה עוד בדבריו של ר' נחמן מברסלב בליקוטי מוהר"ן סוף תורה נ"ד, "זוהו בחינת, (תהלים ע"ז) אזכרה נגינתי בלילה עם לבבי אשיחה ויחפש רוחי... ואילך.

ובלבול באופיים המהותי של מנהגים אחרים.¹⁸ מבלי להאריך יתר על המידה, נראה כי חשוב לומר כי התפיסה של יהדות ספרד, ובפרט יהדות מרוקו,¹⁹ באופן בו נוצקה מחדש בתלאות העוני והקליטה הקשה בארץ, רחוקה לפרקים ממקורותיה הקדמוניים ומאופייה האמתי והייחודי. כולי תקווה כי העיון המעמיק והרחב במנהגי הקודש של אבותינו מתפוצות אלה, דוגמת הקדושה, הדבקות והמסירות שבהתכנסות מדי שבת בשעות הלילה המאוחרות לעבודת ה', יזכה אותנו לחיבור עם מנהגיהם ותורתם המקורית, ולנקות מעלינו שיבושים וטעויות שנוצרו בתום לב אך נראה היום כי פוגעים באופן ממשי ומשכיחים מאיתנו את מקורות האמת שלנו ושל עמנו.

סיכום

מנהג כל עיר מערי המערב לקום בכל ליל השבת מחצות ואילך כל ימות החורף, לשבח ולהלל לא-להינו בתהלות דוד המלך עליו השלום, ובשיר השירים לשלמה המלך עליו השלום ואחר מזמרים בשירי קדמונים ואחרונים עליהם השלום. כל משורר ומשורר כיד ה' הטובה עליו כפי ידיעתו. (שיר ידידות²⁰, שעה, דפוס מרקש תרפ"א)²¹

במאמר זה, ביקשתי להציג כמה פנים של מנהג "שירת הבקשות", מנהג חשוב וייחודי שיסודותיו בהררי קודש, ולאורך השנים עוצב והתבסס על תורות שונות ומקורות שונים. נראה כאמור, כי בדורנו, לצד העדנה המחודשת שזוכים לה מנהג העדות השונות, דווקא מנהגים בעלי דרישה רוחנית נבונה שאינם קלים לביצוע, הולכים ונשחקים – בחלקם מצטמצמים ובחלקם לובשים אופי חדש. מטרתו של המאמר היא להציג את המנהג הזה, לעיין במשמעותו ובטעמו הרבים, כל זאת דרך עיון במקורות מתקופות היסטוריות שונות ומבתי מדרש מגוונים. יהי רצון שנזכה גם אנו להשיב עטרה ליושנה, מתוך חיבור עמוק וכן למסורת אבות.

שנכתב עוד בחוץ לארץ על סמך המנהגים שהיו נהוגים בפועל בקהילה. הספר מחולק לשני חלקים, 'זה השולחן', שהוא פירוט המנהגים בחלוקה לפי נושאים, ועל גביו ביאור 'ויגש אליהו', בו מעיין המחבר בכל אחד מהמנהגים, ומוכיח את אמיתותם להלכה. כתב בהקדמה לספרו 'זה השולחן' כך:

ותבט עיני בשורי הן כל יקר ראתה עיני מנהגים טובים על אדני פז מיוסדים מגדולי הרבנים הראשונים נוחם עדן... המה בחכמתם תקנו בזמנם חוקים והדו"ר קבלוה ברצון קיימו וקיבלו היהודים. מיד ולדורות קבעוה חובה. דור הולך ודור בא דור אחר דור. אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם מנהג ישראל תורה מקום שנהגו שלא לגדור... הנה כי כן קמתי אני לפתוח ואספתי באומרים כל המנהגים חדשים גם ישנים יגתי ומצאתי עד מקום שידי מגעת. אמרתי אעלה על ספר ולקובעם בדפוס אגב חביבותייהי חיבה יתירה נודעת. למען תהיה יד כל אדם זוכה בהם דבר בעתו עין רואה ואזן שומעת... ועשיתי לו מטעמים ועל מה הטבעו אדניו ועל האר'ש מתחת תלוי עליו כל שלטי הגבורים ראשונים ואחרונים ומראה מקום המנהגים והכי קראתי שמו ויגש אליהו הגשה לתפלה ומן הבאות הללו יסקו הרועים והמורים פנים בתורה של"ו כהלכה.

מנהג 'שירת הבקשות', עשוי להידמות בעיני חלק מן הקוראים כמנהג עדתי של קהילות מסוימות בלבד, מחודש ולא קדמון, מפוזר ומובדל בפרטיו בין קהילות שונות ובהתאם לתת את הרושם של מנהג שולי ולא מרכזי שאין עניין להרחיב את העיסוק בו יתר על המידה. במאמר זה ביקשתי ללכת בדרך שהתווה זקני הגאון, לעיין לעומקו של מנהג זה, ולמצוא את שורשיו הנטועים עמוק בדברי ימי ישראל, את משמעותו המחשבתית והקבלית ולמצוא בו את העומק שמצאו בו אבותינו הקדושים, שנהגו בו במשך דורות רבים.

מנהגי ישראל, השונים והמגוונים בין התפוצות השונות, הינם, כפי שהאריכו רבים, מוקד חשוב וייחודי בהתפתחות של מסורת ישראל על עושרה ועומקה. נראה כי כאשר זכינו בחסד ה' עמנו, להינצל מהגלות המרה ולעלות לארץ קודשנו, שילמנו מחירים על אובדנם של מנהגים מסוימים ועל משמוש

¹⁸ בכך, הספר משמש מקור אמין ללימוד על מנהגי קהילות צפון אפריקה בשנים אלה. ראה לדוגמה בספר 'עלי הדס', המתעד את מנהגי תוניס ארץ המוצא של הרב גיג': "בהיותו כבן חמישים שנה, רבי אליהו חי העתיק מושבו לעיר אלג'יר שם התגורר כעשרים שנה, ולאחר הודאה לקהילה זו חיבר ספר 'זה השולחן' שהוא ספר מנהגי אלג'יר... אולם אגב שיטפיה, הרב עשה הרבה השוואות עם מנהגי עיר מולדתו, ולמעלה ממאה פעמים הזכירם בלשונות כגון 'ומנהג עירי...', 'אבל מנהג עירי תוניס...' וזו מציאה יקרה מאוד, כי מלבד ספר זה, שאר ספרי הלכה של חכמי תוניס עוסקים בביורר שיטות הפוסקים ובפלפול דאורייתא, ואינם מזכירים מנהגים אלא לעתים נדירות" (עלי הדס, עמ' 16 בהערה)

¹⁹ יא ראה בהקשר זה את דבריו של הגר"ע יוסף על השיבוש שנוצר בארץ באופי שלבש חג המימונה ביחס לאופיו המקורי בחוץ לארץ: "אחי ורעי, נודע לכל באי שער עירנו כי בשנים קדמות לא רציני להשתתף במסיבות המימונה, אשר נהפכו בידי אנשים חילוניים למסיבות של חינגא והוללות... ולכן למרות שלחצו עלי אותם חוגים להופיע בפני החוגים ולברכם, סירבתי לעשות כן כדי שלא לתת יד לפושעים המסלפים את מסורת החג הזה שעיקרו נוסד לשם אמונת חכמים להתברך מפי רבני ישראל. עתה כאשר הוסדרו הדברים, והחגיגות נערכות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, על טהרת הקדש, אני שמח להשתתף עמכם בשמחתכם, ולהביא בפניכם את ברכת החג תזכו לשנים רבות נעימות וטובות..." (מאור ישראל – דרושים, ירושלים תשס"ט, עמ' קנ"ט).

²⁰ יב באופן ממוקד, חורה לי במיוחד שיבוש הנוגע לחידוש מסורת הבקשות בארץ, אשר לעיתים לובש סממנים עדתיים לא רלוונטיים שרחוקים מזרח מערב מאופיו המקורי של המנהג. כאשר שירי דבקות וכבי על הריחוק מהקב"ה ומהגאולה, מושרים בסגנון מוזיקלי שלא מתאים לתוכן שלהם, ניכר כי הדבר אינו מחובר לא למנהג המקורי ולא לכוננת המשורר והמילים. נראה כי חשוב להתריע ולדייק את השרים, להאזין בקשב לעומקם של הפיוטים ולשמור על כוננת המקורית.

²¹ יג הספר 'שיר ידידות', הינו אחד החיבורים החשובים בתולדותיה של שירת הבקשות, בו התאגדו מסורות הבקשות השונות של יהודי מרוקו לכדי סדר קבוע ואחיד. החידוש בספר, טמון בכך שהוגדר בו סדר קבוע ונפרד עבור כל שבת ושבת על בסיס מנהגי ומנגינות השירה האנדלוסית שהיו נהוגים במרוקו. הוא חובר ע"י כמה מגדולי רבני פייטני מרוקו במאה הי"ט שהתאגדו כדי לאחד את מסורות הפיוטים השונות והמפוזרות לספר אחד שייצר מנהג קבוע.